

УДК 631.15:65.011.4

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

О. Пинда, аспірант

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. Конкурентоспроможність справедливо вважають однією з найскладніших категорій у теорії та практиці управління сільськогосподарським підприємством. Її визначають як основну ознаку ринку, оскільки останній стимулює економічну діяльність. Відомо, що основною метою діяльності підприємства в умовах ринкової економіки є отримання максимального прибутку за рахунок просування своїх товарів на ринок. Спроби визначити й оцінити конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств пов'язані передусім із пристосуванням уже існуючих методів оцінки конкурентоспроможності до умов сільськогосподарського виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз економічної літератури свідчить про наявність великої кількості підходів до оцінки конкурентоспроможності підприємств [1-8]. На сьогодні немає загальноприйнятої методики визначення та оцінки конкурентоспроможності аграрних підприємств. Конкурентоспроможність окремого аграрного підприємства товарного чи регіонального ринку – узагальнююча оцінка його конкурентних переваг із питань фінансування ресурсного потенціалу якості задоволення споживчого попиту та досягнутої завдяки цьому ефективності функціонування.

У процесі оцінки конкурентоспроможності підприємства можна використовувати як кількісні, так і якісні показники стосовно виробничої, фінансової, комерційної та організаційно-управлінської діяльності.

Оцінку конкурентоспроможності, здійснену на основі аналізу показників ефективності сільськогосподарського виробництва (а саме рентабельності, ціни та якості продукції, товарності виробництва), учені В. Трегобчук і Б. Пасхавер вважають методологічно виправданою [5].

Окрім зазначених, варто виокремити й інші методи, а саме:

- а) методи, що ґрунтуються на аналізі порівняльних переваг;
- б) методи, в основу яких покладено теорію якості товару;
- в) матричні методи;
- г) інтегральний метод;
- ґ) методи, що базуються на теорії конкурентних переваг.

Усі вони різні, оскільки конкурентоспроможність підприємства як економічну категорію розглядають із погляду різних наук – маркетингу, економіки, фінансів, стратегічного управління.

Постановка завдання. Наше завдання – на основі узагальнення наукових розробок учених-економістів поглибити розуміння теоретико-методологічних аспектів оцінки конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Традиційні методи оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств базуються на розрахунку

коефіцієнтів. Поряд із визначенням коефіцієнтів платоспроможності, оборотності активів, оцінки ліквідності балансу, оцінки прибутковості для фермерських господарств варто використовувати оцінку динаміки обсягів виробленої та реалізованої продукції, продуктивності праці, врожайності культур і продуктивності худоби.

Учені М. Малік та О. Нужна для оцінки рівня конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств користуються трьома методами: методом, що ґрунтується на теорії ефективної конкуренції, через частку підприємств на ринку, і методом бенчмаркінгу [7].

Із-поміж трьох запропонованих методів найприйнятнішим для визначення рівня конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств є метод бенчмаркінгу, оскільки він простіший порівняно з методом ефективної конкуренції та містить меншу кількість розрахунків. Рівень конкурентоспроможності сільгоспідприємств за цим методом дослідники визначали за такими параметрами: фондовіддача (Ф), рівень продуктивності праці (ПП), рентабельність реалізації продукції (Реал), частка підприємства на ринку (ЧР), частка собівартості продукції, що випускається, у доході (виручці) від її реалізації (Чсв), ціновий сегмент, в якому працює підприємство щодо реалізації продукції на певному ринку (ЦС). Інтегральний показник конкурентоспроможності (КП) розраховували за формулою

$$\text{КП} = 0,1 \cdot \text{ЧР} + 0,15 \cdot \text{Ф} + 0,2 \cdot \text{Реал} + 0,2 \cdot \text{ПП} + 0,2 \cdot \text{Чсв} + 0,15 \cdot \text{ЦС}.$$

Бенчмаркінг, на нашу думку, надзвичайно корисний, особливо в ситуації, коли необхідно переглянути внутрішню ефективність діяльності підприємства та визначити нові пріоритети діяльності. Порівняння показників ефективності дає змогу зрозуміти вразливі та раціональні аспекти діяльності підприємства порівняно з конкурентами і лідерами у певній галузі, що допомагає знайти незаповнені ринкові ніші. Отже, виробничі та маркетингові функції стають максимально керованими, коли на підприємстві досліджують і впроваджують кращі методи та технології провідних підприємств даної галузі. Такий аналіз може призвести до зростання прибутковості підприємства з високою економічністю, створення корисної конкуренції та задоволення потреб покупців [6].

На думку В. Трегобчука, Б. Пасхавера, для оцінки конкурентоспроможності сільгосптоваровиробників методологічно виправдано застосувати систему показників ефективності сільськогосподарського виробництва, а саме: рівень рентабельності, масу та норму прибутку, продуктивність праці, ціну та якість продукції, товарність виробництва, його ліквідність і кредитоспроможність [5, с. 50]. Доцільний також аналіз таких показників, як ефективність використання земельних, трудових, матеріальних ресурсів, фондовіддача, фондо- й енергомісткість одиниці продукції та валової доданої вартості, створеної в галузі [5, с. 51].

Оскільки основний і незамінний ресурс у сільському господарстві – земля, то критерієм конкурентоспроможності виробництва, на думку А.Т. Єсполова, є чистий прибуток із розрахунку на одиницю земельної площі. Як додаткові показники можуть застосовуватися: обсяг реалізації на одиницю земельної площі, чистий прибуток з розрахунку на виробничий капітал та на одиницю затраченої праці, рентабельність виробництва [3].

Учені В. Амбросов і Т. Маренич вважають, що «важливими показниками конкурентоспроможності є обсяг продажу у вартісному обчисленні та прибуток. Як додаткові показники виступають порівняльний рівень собівартості продукції, ціна її реалізації» [1, с. 26]. На думку В. Борисової, індикаторами конкурентоспроможності на рівні конкретного підприємства можуть бути показники рентабельності та частки ринку збуту [2, с. 75].

Одним зі зручних практичних інструментів для оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства вчені вважають матричні методи, які широко застосовують американські консультаційні фірми. Вони засновані на ідеї розгляду процесів конкуренції в динаміці. Теоретичною базою цих методів є концепція життєвого циклу товарів і технологій. Будь-який товар або технологія з моменту його появи на ринку і до зникнення проходить відповідні стадії життєвого циклу – впровадження, ріст, насиченість і спад. Інколи виділяють додаткові етапи життєвого циклу, які є уточненням основної градації.

На кожному етапі продуцент може реалізувати товар або продукт зазначеної технології в тих або інших масштабах, що об'єктивно відображається в займаній частці на ринку і в динаміці продажу.

Найчастіше використовують:

- матрицю Ансоффа (ринок – товар);
- матрицю «росту частки ринку» або матрицю Boston Consulting Group (BCG);
- матрицю «привабливість галузі (ринку) – конкурентоспроможність, або матрицю «Дженерал Електрик» «Мак-кінзі».

Після складання матриці необхідно перейти до всебічного аналізу ринкових (маркетингових) можливостей підприємства, тобто найбільш привабливих напрямів діяльності, які відкриваються перед ним в умовах середовища його функціонування і дають змогу досягти стратегічних переваг перед конкурентами. Цей аналіз називають SWOT-аналізом. За його допомогою визначають сильні та слабкі сторони підприємства, можливості й загрози, які існують для підприємства на ринку, формують стратегію на ринку [9].

Зазначені методи кардинально різняться за своєю сутністю та базою формування показників конкурентоспроможності. Їх використання може бути зручним у різних ситуаціях залежно від специфіки галузі, до якої належить аграрне підприємство.

Висновки. Аналіз методичних підходів до визначення конкурентоспроможності підприємств дав змогу дійти висновку про їх різноплановість і можливість різнобічно охарактеризувати діяльність підприємства залежно від мети дослідження.

Отже, існуючі методи та методичні підходи до оцінки рівня конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств суттєво різняться між собою та мають певні недоліки. Загальним для них усіх є застосування одного чи декількох показників, що характеризують ефективність сільськогосподарського виробництва та конкурентоспроможність продукції.

Не заперечуючи доцільності різних методичних підходів до визначення рівня конкурентоспроможності підприємства, вважаємо, що на макрорівні прийнятнішими є

такі методи, які дають змогу отримати чисельно визначений показник на основі використання конкретних даних статистичної звітності.

Бібліографічний список

1. Амбросов В. Я. Оцінка конкурентоспроможності агроформувань / В. Я. Амбросов, Т. Г. Маренич // Вісник ХНАУ. – 2009. – № 10. – С. 15–24. – (Сер. «Економіка АПК і природокористування»).
2. Борисова В. А. Підвищення конкурентоспроможності підприємств АПК / В. А. Борисова // Економіка АПК. – 2000. – № 5. – С. 75–78.
3. Есполюв А. Т. Вопросы теории и практики обеспечения конкурентоспособности объектов в аграрном секторе экономики [Электронный ресурс] / А. Т. Есполюв // Известия Нац. акад. наук Беларуси. Сер. аграр. наук. – 2004. – № 1. – Режим доступа : http://belal.by/vesti/2__4/2__4_1/pdf.
4. Жуковський М. О. Оцінка конкурентоспроможності підприємств аграрного сектора економіки / М. О. Жуковський // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 9(75). – С. 81–87.
5. Забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектора економіки України на внутрішньому і зовнішньому ринках : наук. доп. / [В. М. Трегобчук, Б. Й. Пасхавер, О. М. Бородіна та ін.] ; за ред. В. М. Трегобчука, Б. Й. Пасхавера. – К. : Ін-т економіки та прогнозування, 2007. – 260 с.
6. Загвойський Я. Д. Бенчмаркінгове тестування ефективності використання ресурсів сільськогосподарського підприємства / Я. Д. Загвойський // Економіка АПК. – 2010. – № 2. – С. 165–168.
7. Малік М. Й. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми : [монографія] / М. Й. Малік, О. А. Нужна. – К. : ІАЕ, 2007. – 270 с.
8. Немцов М. Й. Стратегічний менеджмент / М. Й. Немцов, Л. С. Довгань. – К. : Екс об., 2002. – 560 с.

Пинда О. Методологічні аспекти дослідження конкурентоспроможності аграрного підприємства

Висвітлено існуючі методи оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Запропоновано декілька методичних підходів до оцінки конкурентоспроможності, охарактеризовано застосування окремих із них, виходячи з особливостей підприємства, зовнішніх (конкурентне середовище) і внутрішніх (потенціал підприємства) чинників.

Ключові слова: методичні підходи, оцінка конкурентоспроможності, сільськогосподарське підприємство.

Pynda O. Methodological aspects of research competitiveness of agricultural enterprises

The paper highlights exiting methods competitiveness of agricultural enterprises. A few methodological approaches to assessing competitiveness, described the use of some of them based on the characteristics of enterprise out side (competitive environment) and internal (potential business) factors.

Key words: methodological approaches, assessment of competitiveness, farm.

Пинда О. Методологические аспекты исследования конкурентоспособности аграрного предприятия

Освещены существующие методы оценки конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий. Предложены несколько методических подходов к оценке конкурентоспособности, охарактеризовано применение отдельных из них, исходя из особенностей предприятия, внешних (конкурентная среда) и внутренних (потенциал предприятия) факторов.

Ключевые слова: методические подходы, оценка конкурентоспособности, сельскохозяйственное предприятие.